

Nacionalni inštitut
za javno zdravje

DÓBER TEJ
Slovenija

Zdravo uživaj & več gibaj.

TRADICIONALNI SLOVENSKI ZAJTRK

Izvajanje nacionalnega projekta 2019

TRADICIONALNI SLOVENSKI ZAJTRK: IZVAJANJE NACIONALNEGA PROJEKTA 2019

Avtorji: Matej Gregorič, Simona Mušič, Mateja Srnjak, Mateja Stare

Pri zasnovi evalvacijskega vprašalnika so sodelovali člani medresorske delovne skupine pri Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Zahvala gre vsem vrcem in šolam, ki so s svojim sodelovanjem v anketi pomembno pripomogli k nastanku tega poročila.

Urejanje: Andreja Frič

Izdajatelj: Nacionalni Inštitut za javno zdravje, Trubarjeva 2, Ljubljana

Kraj in leto izida: Ljubljana, 2020

Elektronska izdaja.

Spletni naslov: <http://www.nijz.si/>

Evalvacijo izvajanja projekta »Tradicionalni slovenski zajtrk 2019« je finančno omogočilo Ministrstvo za zdravje.

Zaščita dokumenta

© 2020 NIJZ

Vse pravice pridržane. Reprodukcijska po delih ali v celoti na kakršenkoli način in v kateremkoli mediju ni dovoljena brez pisnega dovoljenja avtorjev. Kršitve se sankcionirajo v skladu z avtorsko, pravno in kazensko zakonodajo.

Gradivo ni lektorirano.

KAZALO

KAZALO	3
POVZETEK	5
1. UVOD	6
1.1 Opis projekta	6
1.2 Vrednotenje projekta	7
2. METODE DELA IN OPIS VZORCA	9
2.1 Vzorec	9
3. REZULTATI.....	10
3.1 Način izvedbe projekta na nivoju zavodov	10
3.1.1 Živila, potrebna za izvedbo zajtrka	10
3.1.2 Časovni termin izvedbe zajtrka	11
3.1.3 Uveljavljanje zahtevkov za povračilo stroškov	11
3.2 Namen in operativni cilji izvedbe projekta ter spremljevalne aktivnosti	12
3.2.1 Zastavljeni in realizirani operativni cilji	12
3.2.2 Spremljevalne aktivnosti projekta	14
3.2.3 Medpredmetno povezovanje vsebin projekta TSZ.....	15
3.3 Sodelovanje z deležniki in dobavitelji v okviru projekta.....	15
3.4 Učinkovitost in uspešnost projekta	16
3.4.1 Izvedba vsebin projekta TSZ med šolskim letom.....	16
3.4.2 Vidik odpadne hrane ob izvedbi projekta	17
3.4.3 Doprinos projekta na nivoju vključenih otrok/učencev, učiteljev/vzgojiteljev, staršev in vodstva	18
3.4.4 Uporabna vrednost plakata ob izvedbi projekta	19
3.4.5 Pomoč projekta TSZ pri vključevanju lokalnih živil	20
3.5 Možnosti razširitve nabora živil.....	21
3.6 Priporočila in pobude zavodov glede izvedbe projekta TSZ v prihodnje	22
4. ZAKLJUČEK	24
5. VIRI.....	26

»...Projekt Tradicionalni slovenski zajtrk se je med učenci prijel in se ga veselijo. Učitelji naše šole se zelo potrudijo, da je dogodek svečan in pripravijo praznične pogrinjke; v pripravo izvedbe in dogajanje so vključeni tudi učenci.

Vodja šolske prehrane je samoiniciativno pripravila še dodatno računalniško predstavitev na temo zdrave hrane in ga dala na uporabo vsem učiteljem, kar je zelo pohvalno...«

učiteljica, december 2019

POVZETEK

Tradicionalni slovenski zajtrk je v šolskem letu 2019/20, v petek, 15. novembra 2019, potekal pod sloganom »Hvala za naš super zajtrk!«, s čimer smo se želeli predvsem zahvaliti vsem pridelovalcem in predelovalcem hrane za vložen trud. Prav tako se je na ta dan že osmo leto zapored obeleževal tudi dan slovenske hrane, s katerim se želi poudarjati pomen hrane iz lokalnega okolja.

Projekt Tradicionalni slovenski zajtrk se že od začetka izvaja po slovenskih šolah in vrtcih, udejanjil pa se je na pobudo Čebelarске zveze Slovenije, ki je v letu 2006 pričela s projektom »En dan za zajtrk med slovenskih čebelarjev v slovenskih vrtcih«.

Nacionalni inštitut za javno zdravje je izvedel vrednotenje izvajanja le-tega tudi v letu 2019. Vrednotenje je bilo prek spletne ankete opravljeno kot naknadno ovrednotenje procesov, izdelkov in v omejenem obsegu tudi širših vplivov. Z evalvacijo smo želeli ugotoviti, kako učinkovit in uspešen je bil izvedeni projekt in ali je v določenih segmentih dosegel želene učinke.

Analiza anketnega vprašalnika je podala nekaj ključnih ugotovitev in sicer:

- Na **nivoju vrtcev in šol** ocenjujemo projekt za uspešen, saj projektne aktivnosti izvaja večina vzgojno-izobraževalnih zavodov, poleg tega ga kot uspešnega ocenjuje večina zavodov, ki uspejo v zelo veliki meri udejanjiti projektne cilje. Uspešnost projekta se kaže tudi v izboljšani pestrosti metod in pristopov ter načrtovanih spremljevalnih aktivnostih, ki podpirajo temeljne cilje projekta. Projektne vsebine se namenja pozornost večkrat skozi šolsko leto, v šolah pa so te postale tudi del medpredmetnih povezav;
- Na **nivoju vključenih otrok in učencev** ocenjujemo projekt kot učinkovit, saj v projektne aktivnosti aktivno sodeluje večina otrok in večina zaposlenih. Sprejemljivost tradicionalnih živil za zajtrk je med otroci in učenci velika, saj ob tem nastaja zanemarljiva količina odpadne hrane. Prav tako lahko projektu pripišemo v določenem delu tudi učinke, saj se je obogatilo znanje otrok ter povečalo njihovo zavedanje o pomenu lokalne in zdrave prehrane, povečala se je navajenost na uživanje kakovostnih lokalnih živil, nenazadnje pa se je povečal tudi delež učencev, ki redno zajtrkujejo;
- Na **nivoju pomembnih deležnikov** se uspešnost projekta kaže v izboljšanjem sodelovanju z lokalnimi ponudniki hrane in z vzpostavljanjem mreže zunanjih strokovnih sodelavcev (kot npr. z lokalnimi predelovalci hrane, lokalnimi strokovnjaki posameznih področij, zdravstvenimi delavci, s kmetijsko-svetovalno službo); vzpostavilo pa se je v določeni meri tudi sodelovanje z lokalno skupnostjo, živilsko industrijo, društvi in mediji. Uspešnost sodelovanja z lokalnimi objavitelji se kaže tudi v vse večjem deležu neposrednih dobav hrane s kmetij, zadrug in živilskih podjetij;
- Projekt se je izkazal kot uspešen **povezovalni mehanizem** na nivoju državnih inštitucij in resorjev, kot tudi na nivoju šol in vrtcev, ki se s pomočjo projekta med seboj povezujejo in združujejo svoje aktivnosti ter tako prenašajo primere svojih praks in hkrati krepijo socialno mrežo med zaposlenimi in otroci;
- Projekt lahko ocenimo za nekoliko manj uspešen le z vidika ne-vključevanja srednjih šol, slabega vključevanja staršev otrok ter na nivoju procesa zaradi še vedno prezahtevnih administrativno-finančnih postopkov in omejitev pri izboru živil. Ponekod se še vedno kažejo tudi težave pri organizaciji zajtrka. Velja tudi razmisliti, da bi projekt po letih izvajanja prerasel v program.

1. UVOD

1.1 Opis projekta

Projekt Tradicionalni slovenski zajtrk (v nadaljevanju TSZ) je bil v letu 2019 izveden že deveto leto zapored in je osrednji dogodek dneva slovenske hrane, ki od leta 2012 poteka vsak tretji petek v novembru in se izvaja v slovenskih vrtcih in osnovnih šolah, osnovnih šolah s prilagojenim programom ter zavodih za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami (v nadaljevanju VIZ). V Sloveniji so že pred uvedbo projekta TSZ potekale nekatere aktivnosti, ki so spodbujale zdrav način prehranjevanja. Ena od najzaslužnejših, da se je razvil nacionalni projekt TSZ, je Čebelarstva zveza Slovenije, ki je od leta 2006 do 2011 izvajala izobraževalno akcijo »En dan za zajtrk med slovenskih čebelarjev v slovenskih vrtcih«. Akcija je bila namenjena predvsem izobraževanju in ozaveščanju otrok o pomenu čebel in čebeljih pridelkov za zdravje ljudi in dobrobit okolja.

Koordinator projekta, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (v nadaljevanju MKGP), vsako leto z odredbo opredeli živila, ki so del projekta TSZ, za katera lahko zavodi uveljavljajo povračilo stroškov. V Uradnem listu Republike Slovenije je bila 23. 8. 2019 objavljena Odredba o izvedbi projekta Tradicionalni slovenski zajtrk 2019¹.

Namen projekta TSZ je izobraževati, obveščati in ozaveščati otroke in mladostnike ter posredno tudi širšo javnost o pomenu zajtrka v okviru prehranjevalnih navad, pomenu in prednostih lokalno pridelanih živil slovenskega izvora, pomenu kmetijske dejavnosti za okolje in pomenu čebelarstva za kmetijsko pridelavo, gospodarske dejavnosti in širše okolje. K temu pripomorejo tudi pripravljena gradiva, nabor učnih kmetij, sezname dobaviteljev in za ta namen ustanovljena spletna stran TSZ².

Poleg osrednjega namena se želi na ta način poudariti tudi uživanje kakovostne doma pridelane hrane, vlogo kmeta kot pridelovalca hrane in pomena čebele (ki je tesno povezana s kmetijstvom in pridelavo hrane). Posredno sta cilja projekta še: tesnejša povezava ustreznih resorjev in inštitucij pri skupnih aktivnostih ter povezovanje ponudnikov lokalno pridelane/predelane hrane ter VIZ-ov z namenom vzpostavitve kratkih nabavnih verig.

Eden od namenov je tudi skrbno ravnanje z odpadki in lokalno trajnostna oskrba, s čimer prispevamo k ohranjanju narave in gospodarnemu ravnanju z naravnimi viri in okoljem. Smiselno je vzpodbujati lokalno okolje, da se samooskrbuje, se skrajšujejo transportne poti živil in se s tem povečuje kvaliteta življenja vseh, vključenih v ta proces.

Že od same priprave strokovnih podlag za izvedbo projekta TSZ kot osrednji dogodek ostaja ponudba že uveljavljenega zajtrka, ki je sestavljen iz kruha, mleka, masla, medu in jabolka, vse lokalnega izvora.

Poleg priprave in ponudbe zajtrka strokovni delavci VIZ-ov izvedejo tudi spremljajoče oz. podporne dejavnosti (povabilo čebelarja in /ali lokalnih kmetov v VIZ-e, izvedba dni dejavnosti, kulturnega programa, izdelava plakatov, tematske učne ure, povezovanje z ostalimi projekti kot je Šolska shema, Eko šola, ipd.), kar je tudi največja dodana vrednost projekta.

¹ <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2019-01-2423/odredba-o-izvedbi-projekta-tradicionalni-slovenski-zajtrk-2019>

² <https://www.nasasuperhrana.si/tradicionalni-slovenski-zajtrk/>

- Razdeljevanje zajtrka v vrtcih in šolah
- Vključevanje, spoznavanje in okušanje živil lokalnega izvora

- Spremljevalne aktivnosti
- Izobraževanje, osveščanje in ozaveščanje o pomenu prehrane, zdravja, kmetijstva, čebelarstva
- Medpredmetna umestitev vsebin v okvir kurikula

- Osveščanje in informiranje o prednostih lokalne oskrbe na zdravje, okolje in gospodarstvo
- Povezovanje javnih zavodov in lokalnih dobaviteljev
- Vplivanje na povečano potrošnjo lokalne hrane in poenostavljeno izvedbo javnega naročanja

Slika 1: Trije stebri nacionalnega projekta Tradicionalni slovenski zajtrk

Sredstva, ki so bila zagotovljena s strani MKGP, so VIZ-om omogočila nakup dodatnega obroka (zajtrka), ki je bil sestavljen iz vseh zgoraj navedenih živil.

S projektom se dolgoročno želi vplivati na izboljšanje prehranjevalnih navad, s poudarkom na rednem uživanju zajtrka, pogostejšem vključevanju lokalno pridelane hrane ter večjem vključevanju vzgojno-izobraževalnih vsebin v kurikulum, predvsem tistih, ki poudarjajo pomen kmetijstva in čebelarstva, pravilne in zdrave prehrane, živilske industrije, telesne dejavnosti za zdravje ter ohranjanje čistega okolja.

Ker ima projekt precej široko zastavljene cilje, je pomembno tesno medresorsko in medinstitucionalno sodelovanje, ki je v tem projektu zgledno urejeno, prav tako glede števila sodelujočih institucij (projektu se v povprečju pridruži vsaj en nov partner letno). Vsak od partnerjev ima v projektu glede na svoje pristojnosti, zmožnosti in obseg delovanja aktivno vlogo.

1.2 Vrednotenje projekta

Vrednotenje projekta TSZ poteka sistematično že od leta 2011 in sicer od leta 2015 dalje praviloma na dve leti. Do zdaj so bila opravljene evalvacije projekta v letu 2011, 2012, 2014, 2015, 2017 in 2019. Vse evalvacije so zbrane v javno dostopnih poročilih na spletni strani <http://www.nijz.si/sl/tradicionalni-slovenski-zajtrk-izvajanje-nacionalnega-projekta>.

Po izvedbi projekta TSZ v letu 2019 smo želeli ugotoviti ali so VIZ-i dosegli pričakovane rezultate, kako podporne so bile posamezne inštitucije/organizacije ter kakšen napredek je bil zaznan na nivoju otrok in mladostnikov. Zanimalo nas je tudi, ali so otroci dobili dovolj podpore od oseb v okoljih, kjer

preživijo večino časa, torej pri starših, učiteljih in vzgojiteljih. Od odgovornih za izvedbo projekta v VIZ-ih smo želeli tudi izvedeti, kako so ocenili uspešnost projekta ter kakšni so njihovi predlogi oz. priporočila za nadaljevanje projekta.

Pričujoče vrednotenje izvajanja projekta TSZ je namenjeno naknadnemu notranjemu vrednotenju projekta v VIZ-ih, ki se izvaja s strani medresorske in medinstitucionalne delovne skupine, imenovane pri MKGP. Vrednotenje projekta se izvaja po izvedbi projekta TSZ. Usmerjeno je v pregled dela izdelkov ter v omejenem obsegu tudi vplivov glede na zastavljene cilje in naloge. Ugotovitve vrednotenja so namenjene pripravi priporočil za izboljšano izvajanje projekta TSZ v bodoče.

Glede na dosedanje izvajanje projekta TSZ želimo z notranjim vrednotenjem ugotoviti oziroma oceniti:

- uspešnost in način delovanja projekta na nivoju omenjenih VIZ-ov, ki so bili v projekt vključeni,
- učinkovitost in doseganje ciljev projekta na nivoju vrtčevskih in osnovnošolskih otrok,
- uspešnost projekta na nivoju vseh vpletenih sektorjev, inštitucij in drugih organizacij,
- načine izvedbe projekta v VIZ-ih, kjer so izvedli projekt, kakšne spremljevalne aktivnosti so ob tem izvedli ter morebitne težave, ki so jih ob tem zaznali,
- kako podporne so pri izvedbi projekta TSZ bile posamezne sodelujoče inštitucije/organizacije.

2. METODE DE LA IN OPIS VZORCA

Na Nacionalnem inštitutu za javno zdravje (v nadaljevanju NIJZ) smo po izvedbi projekta TSZ izvedli anketo, s katero smo želeli ovrednotiti izvedbo projekta TSZ v VIZ-ih ter pridobiti mnenja in prepoznati težave, s katerimi se le-ti srečujejo. Anketni vprašalnik je bil kvantitativen, zaprtega tipa, v posameznih segmentih nadgrajen z odprtimi vprašanji. Vsebinsko so anketni vprašalnik sooblikovali in potrdili člani delovne skupine za izvedbo TSZ pri MKGP.

Dodana vrednost anketnega vprašalnika so predlogi, ki so jih VIZ-i zapisali glede možnosti razvoja projekta TSZ v prihodnje. Vsebino in dolžino smo za potrebe evalvacije skrajšali, ob tem ohranili kontinuiteto zbiralnih podatkov ter dodali nekatera nova vprašanja, ki nakazujejo tudi možnost identifikacije dobrih praks v izvedbi projekta TSZ.

V okrožnici Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport smo odgovornim osebam v VIZ-ih poslali elektronsko povezavo do spletne ankete v okolju »1ka«, ki je bila oblikovana glede na strokovne kriterije, literaturo in na podlagi dosedanjih izkušenj z izvedbo in evalvacijo projekta. Zaposili smo jih za izpolnitev ankete, ki je bila aktivna od 21. 11. 2019 do vključno 9. 1. 2020.

Po identifikaciji osnovnih podatkov o VIZ-u (naziv, kontaktna oseba in vrsta VIZ-a, opredelitve okolja, kjer se nahaja, velikosti VIZ-a, ipd.) smo želeli z anketnim vprašalnikom pridobiti vpogled v:

- a) način izvedbe projekta TSZ v VIZ (kdo je dostavil živila, kdaj znotraj pouka oz. vzgojno-izobraževalnih aktivnosti so otrokom in mladostnikom ponudili zajtrk, kako bodo VIZ-i pokrili strošek za nabavo živil projekta TSZ, katero vrsto sadja so ponudili);
- b) namen in operativne cilje izvedbe projekta TSZ na nivoju VIZ (medpredmetno povezovanje, namen in zastavljeni operativni cilji, izvedba in opis spremljevalnih aktivnosti);
- c) sodelovanje VIZ z deležniki in dobavitelji (opredelitev sodelovanja z deležniki);
- d) učinkovitost in uspešnost projekta TSZ;
- e) predlogi VIZ za izvedbo projekta TSZ v bodoče.

2.1 Vzorec

Vzorčni okvir so predstavljali vsi VIZ-i v Sloveniji. Na posredovani anketni vprašalnik o izvedbi projekta TSZ se je odzvalo 383 VIZ-ov, ki so v celoti rešili anketni vprašalnik, od tega 236 osnovnih šol, 79 osnovnih šol z vrtcem ali obratno, 60 samostojnih vrtcev ter 2 zavoda za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami in 6 zavodov, ki so se glede na različne kombinacije uvrstili pod drugo.

Podatki so bili v spletni aplikaciji z namenom analize prečiščeni, pregledani ter predstavljeni v osnovnih frekvencah.

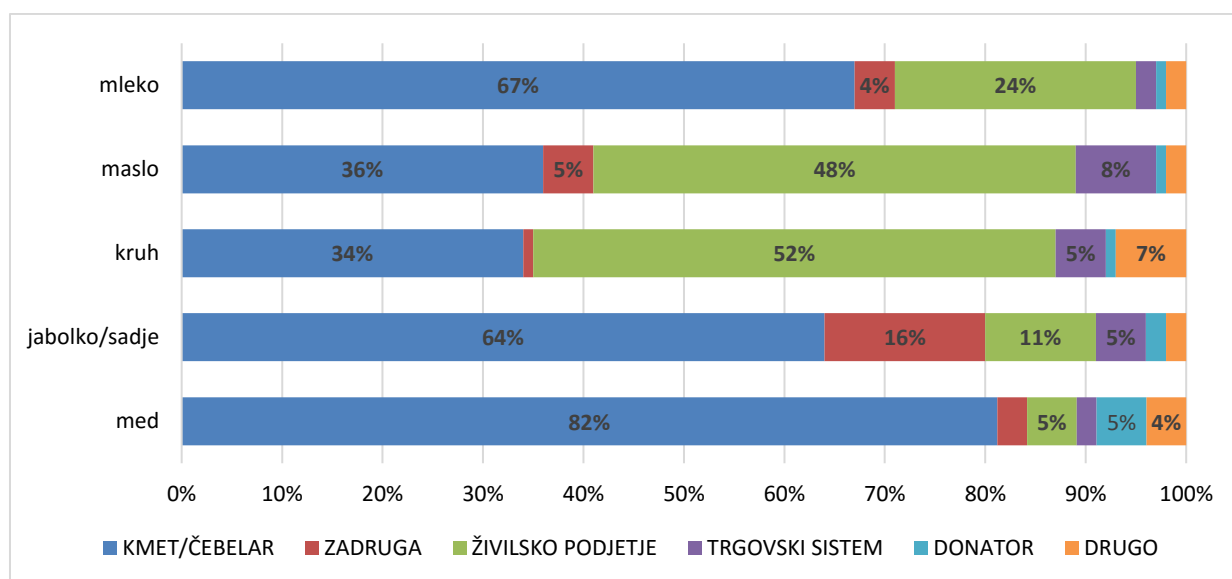
Glede na demografsko porazdelitev opažamo, da je bilo največ VIZ-ov, ki so rešili anketo, iz mestnega okolja (42 %), dobra tretjina (35 %) VIZ-ov je bila iz vaškega okolja, dobra petina (23 %) pa s primestnega okolja.

3. REZULTATI

3.1 Način izvedbe projekta na nivoju zavodov

3.1.1 Živila, potrebna za izvedbo zajtrka

S pomočjo anketnega vprašalnika so bili uvodoma pridobljene informacije, pri kom so zavodi naročili živila, potrebna za izvedbo projekta TSZ. Največ meda, pa tudi mleka in sadja uspejo VIZ-i dobaviti neposredno od kmeta oz. čebelarja, najmanj pa kruha in masla (Slika 2).

Slika 2: Porazdelitev dobaviteljev, ki so VIZ-om zagotovili živila, potrebna za izvedbo zajtrka (n=329)

Na vprašanje, glede naročila medu je odgovorilo 329 VIZ-ov. Ugotavljamo, da je največ VIZ-ov (82 %) med naročilo neposredno pri čebelarju oz. kmetu, v manjši meri pa pri enem izmed živilskih podjetij (5 %), zadrugi (3 %), trgovskem podjetju (2 %), oz. drugje (4 %). 5 % VIZ-ov je med prejelo kot donacijo.

Na vprašanje kje oz. pri kom so zavodi naročili mleko, je odgovorilo 328 VIZ-ov. Mleko so VIZ-i v največji meri (67 %) naročili neposredno pri kmetih. Skoraj četrtina (24 %) VIZ-ov je mleko naročilo pri živilskih podjetjih, v manjši meri pa so VIZ-i mleko naročilo pri zadrugah (4 %) in trgovskih sistemih (2 %). Mleko je bilo letos donirano štirim VIZ-om.

Na vprašanje glede naročila masla je odgovorilo 328 VIZ-ov. Maslo je največ VIZ-ov (48 %) naročilo pri različnih živilskih podjetjih, dobra tretjina (36 %) VIZ-ov je maslo naročilo na kmetijah, 8 % VIZ-ov pri trgovskem podjetju, 5 % preko zadrug ter 2 % VIZ-ov drugje. Maslo je bilo letos donirano dvema VIZ-oma.

Na vprašanje glede naročanja kruha, je odgovorilo 329 VIZ-ov. Kruh je največ VIZ-ov (52 %) naročilo pri različnih živilskih podjetjih (pekarnah), v tretjini (34 %) primerov so VIZ-i naročili kruh pri kmetih oz. na kmetijah, 7 % VIZ-ov drugje, 5 % VIZ-ov pri trgovinskih podjetjih, manjši delež VIZ-ov pa (1 %) preko zadrug. Kruh je bil letos doniran trem VIZ-om.

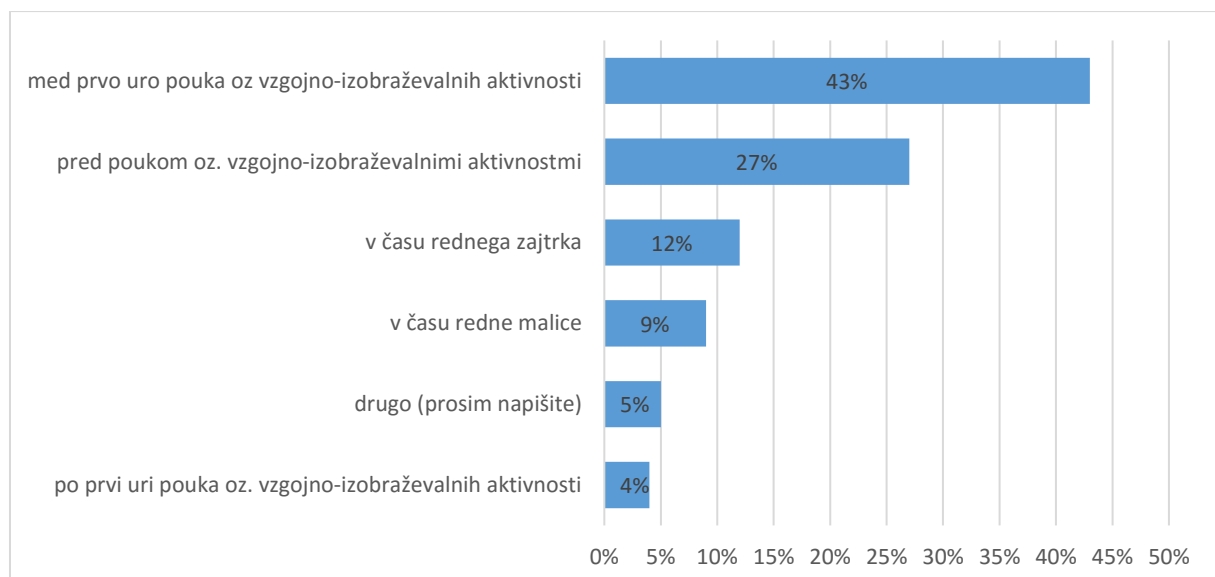
Na vprašanje, kje oz. pri kom ste si zagotovili jabolka, je odgovorilo 328 VIZ-ov. VIZ-i so jabolka oz. drugo sadje v večji meri (64 %) naročili na kmetijah. Dobra tretjina (32 %) VIZ-ov je sadje naročilo pri zadrugah (16 %), dobra desetina (11 %) v živilskih podjetjih ali trgovskih sistemih (5 %). Pet zavodov pa je sadje za izvedbo projekta TSZ pridobilo kot donacijo.

3.1.2 Časovni termin izvedbe zajtrka

Zavodi praviloma že v svojem letnem delovnem načrtu določijo čas in način izvedbe projekta TSZ.

VIZ-i so na vprašanje, kdaj so otrokom oz. učencem na dan izvedbe TSZ kot dodaten dnevni obrok pripravili zajtrk, v slabi polovici (43 %) primerov odgovorili, da so ga ponudili v času izvedbe prve ure pouka ali vzgojnih aktivnosti, dobra četrtina VIZ-ov (27 %) pa ga je ponudila pred začetkom pouka oz. vzgojno-izobraževalnimi aktivnostmi.

Približno desetina VIZ-ov se je za ponudbo tradicionalnega slovenskega zajtrka letos odločila v času dopoldanske malice (9 %), približno toliko tudi v času rednega zajtrka (12 %). Majhen delež VIZ-ov (4%) je izvedlo zajtrk po prvi uri pouka oz. vzgojno-izobraževalnih aktivnosti. V kategoriji drugo so se pojavile različne kombinacije že predvidenih odgovorov, odvisno od tipa VIZ-a (Slika 3).

Slika 3: Čas ponudbe zajtrka kot dodatnega obroka na dan izvedbe TSZ (n=332)

3.1.3 Uveljavljanje zahtevkov za povračilo stroškov

Zavodom je z Odredbo o izvedbi projekta Tradicionalni slovenski zajtrk 2019 ponujena možnost povračila stroškov povezanih z nabavo živil za izvedbo TSZ. Ugotavljamo, da je najmanj VIZ-ov (71 %) uveljavljalo povračilo stroškov za med, kjer je bilo tudi največ donacij. Največ zahtevkov so VIZ-i uveljavljali za mlečni asortima (83 % oz. 84 %). Malo manj kot desetina pa je takih VIZ-ov, ki zahtevkov sploh ni uveljavljalo, predvsem vrtcev.

Tabela 1: Delež VIZ-ov, ki so iz različnih virov krili stroške povezane z nabavo živil za zajtrk

Živila	Uveljavili zahtevek MKGP	Donirano/podarjeno	Lastna sredstva	Drugo/različne kombinacije
Mleko	83%	4%	5%	8%
Maslo	84%	2%	6%	9%
Kruh	83%	2%	7%	8%
Jabolko/sadje	81%	2%	7%	10%
Med	71%	13%	6%	10%

Rezultate anketnega vprašalnika smo dopolnili tudi s podatki, ki jih v zvezi z uveljavljanjem zahtevkov, zbira in posreduje MKGP (Tabela 2).

Tabela 2: Primerjava deleža VIZ-ov (glede na skupno število VIZ-ov v Sloveniji), ki so v letih od 2014 do 2019 oddali zahtevek za povračilo stroškov (vir: MKGP, 2020)

Tip VIZ-a	Delež VIZ, ki so oddali zahtevek (%)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Osnovne šole	91,2	92,0	90,5	89,2	84,3	85,3
Vrtci (samostojni)	63,7	62,7	56,4	53,7	43,4	40,0
Osnovne šole s prilagojenim programom (OŠPP)*	59,3	64,3	55,6	64,3	/	/
Zavodi za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami	25,0	33,3	33,3	33,3	50,0	20,0
Skupaj	81,3	81,2	78,8	77,2	72,0	71,2

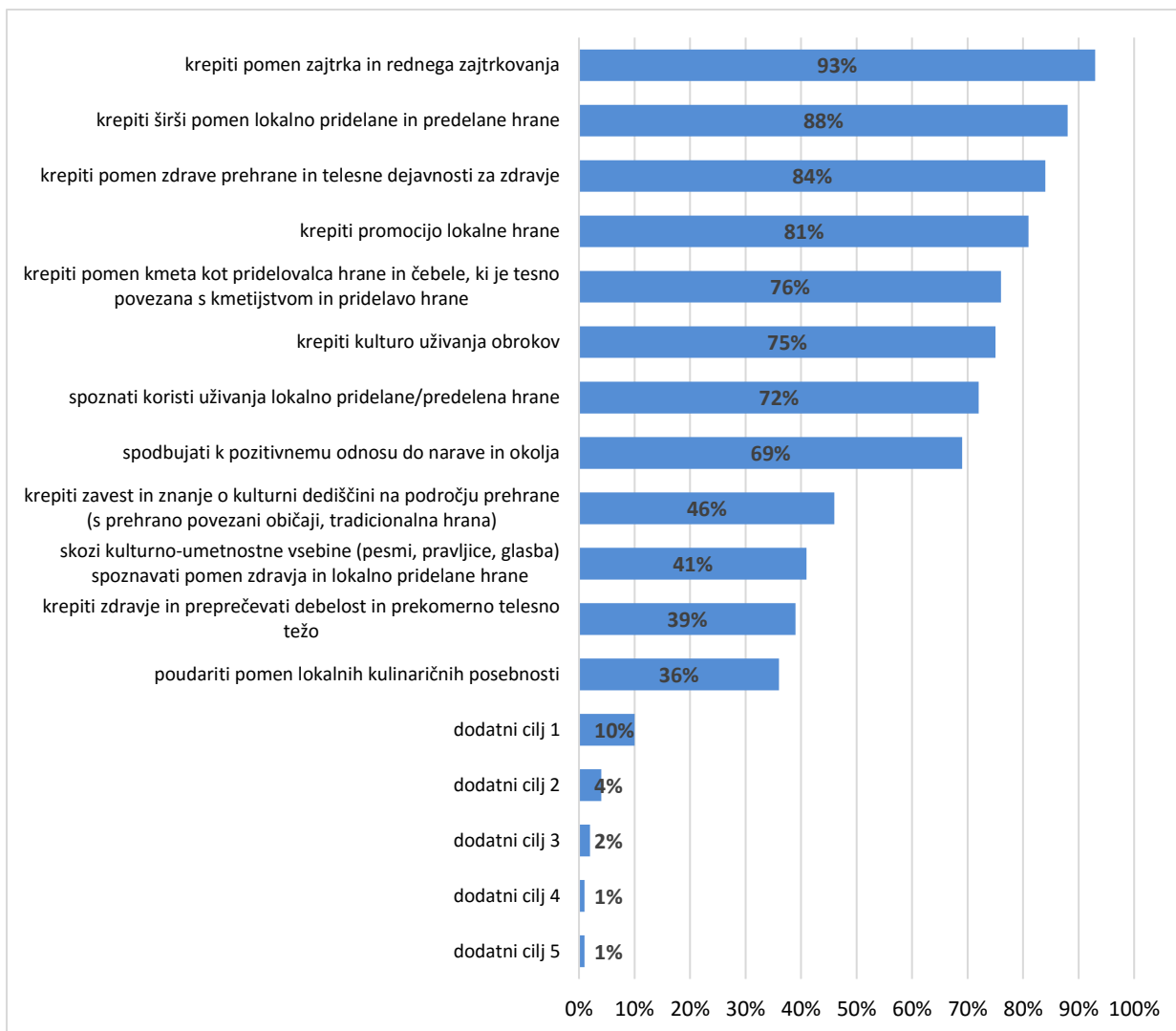
*podatki za OŠPP za leti 2018 in 2019, niso navedeni ločeno, ampak so obravnavani skupaj z osnovnimi šolami.

3.2 Namen in operativni cilji izvedbe projekta ter spremljevalne aktivnosti

3.2.1 Zastavljeni in realizirani operativni cilji

Zavodi se izvedbe projekta TSZ lotevajo na različne načine, spodbuja pa se jih, da si za izvedbo projekta TSZ zastavijo take operativne cilje, ki bi jih med izvajanjem projekta lahko tudi dosegli.

Vprašanje glede zastavljenih ciljev je imelo več možnih odgovorov. Skoraj vsi VIZ-i (93 %) so si kot operativni cilj zastavili krepitev zavedanja glede pomena rednega uživanja zajtrka. 88 % VIZ-ov je želelo s projektom TSZ krepiti pomen lokalno pridelane in predelane hrane, 84 % VIZ-ov pa poudariti pomen zdrave prehrane in telesne dejavnosti za zdravje. Dobra tretjina VIZ-ov (39 %) si je kot cilj postavilo pomen krepitve zdravja in preprečevanja debelosti in prekomerne hranjenosti, 36 % VIZ-ov pa je želelo poudariti lokalne kulinarčne posebnosti (Slika 4).

Slika 4: Operativni cilji, ki so jih s projektom TZS želeli doseči VIZ-i (možnih je več odgovorov) (n=312)

Poleg že naštetih ciljev je 10 % VIZ-ov pod dodatne cilje zapisalo do 5 lastnih zastavljenih ciljev, ki so povzeti v Tabeli 3.

Tabela 3: Dodatni operativni vzgojno izobraževalni cilji, ki so jih VIZ-i želeli realizirati s projektom TSZ (n=31)

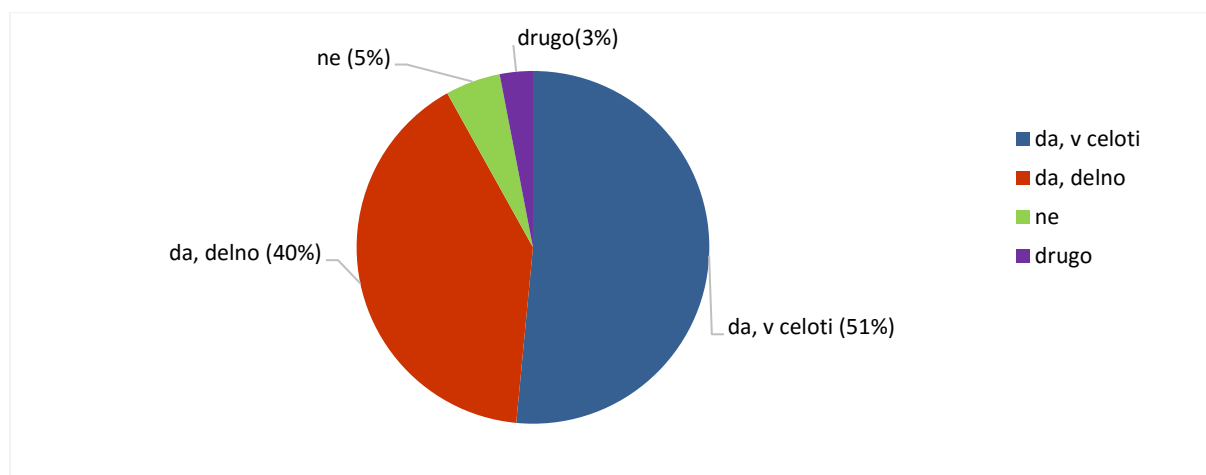
Cilj	Opis cilja
1	<ul style="list-style-type: none"> Seznanitev z delom čebelarja in pomenom čebele ter medu (4x) Seznanitev z lokalnimi pridelovalci živil in degustacija njihovih izdelkov (4x) Ločevanje in zmanjševanje odpadkov (3x) Kuharske delavnice (3x) Inovativni učni pristopi (3x) Spodbujanje ekološke pridelave/predelave živil (3x) Petje pesmi Čebelar (2x) Spodbujanje zdravega načina življenja (2x) Medvrstniško sodelovanje (1x)
2	<ul style="list-style-type: none"> Seznanitev z zdravim načinom prehranjevanja in tradicionalnimi slovenskimi jedmi (3x) Likovne in kuharske delavnice (2x)

	<ul style="list-style-type: none"> • Kultura sobivanja (2x) • Medgeneracijsko sodelovanje (1x) • Sodelovanje s čebelarji (1x) • Spodbujanje radovednosti (1x) • Seznanitev učencev s stresnimi dejavniki in tehnikami sproščanja (1x)
3	<ul style="list-style-type: none"> • Medvrstniško sodelovanje in motiviranje učencev (3x) • Kuharske delavnice in seznanitev s higienskimi navadami (2x) • Pomen čebel in čebelarjev (1x) • Poučevanje otrok o nevarnostih na spletu (1x)
4	<ul style="list-style-type: none"> • Spodbujanje jezikovnega razvoja (2x) • Plesne delavnice (1x)
5	<ul style="list-style-type: none"> • Spodbujanje umetniškega izražanja in komunikacije (2x) • Spoznavanje pregovorov o čebelah (1x)

3.2.2 Spremljevalne aktivnosti projekta

VIZ-i so na dan projekta imeli načrtovane izvedbe spremljevalnih aktivnosti in zanimala nas je njihova (samo)ocena, v kolikšni meri so te aktivnosti uspeli doseči.

Malo več kot polovica (51 %) VIZ-ov je navedla, da so načrtovane spremljevalne aktivnosti izvedli v celoti, več kot tretjina (40 %) VIZ-ov je mnenja, da so spremljevalne aktivnosti le delno izvedli, manjši delež (5 %) VIZ-ov pa ocenjuje, da načrtovane spremljevalne aktivnosti niso uspeli izvesti (Slika 5). Pod drugo so VIZ-i navedli še izpeljavo naravoslovnega in tehničnega dne, obisk muzejev in lokalnih pridelovalcev živil ter izvedbo spremljevalnih aktivnosti v tednu pred zajtrkom.

Slika 5: Ocena izvedbe vnaprej načrtovanih spremljevalnih aktivnosti v VIZ-ih v okviru projekta TSZ (n=316)

V nadaljevanju nas je zanimalo, katere spremljevalne aktivnosti so zavodi izvedli. Vprašanje je bilo odprtega tipa, z možnostjo več kot ene navedbe izvedenih spremljevalnih aktivnosti.

Odgovori so zbrani po pogostosti pojavljanja in zbrani po vsebinskem sklopu:

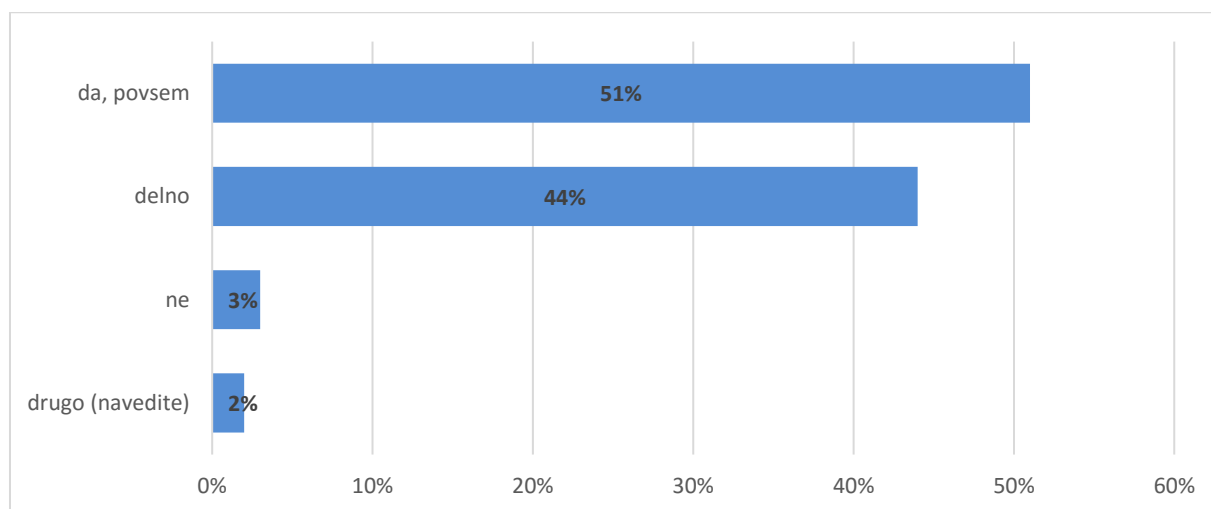
- izvedba različnih delavnic (izdelava plakatov, priprava masla, bonton pri jedi, literarne, likovne delavnice,...ipd.) (166x) ,

- različna predavanja o zdravi prehrani, pomenu zajtrka ter lokalne hrane, predavanja o pomenu čebel in čebeljih izdelkov, degustacije jedi (124x),
- obisk čebelarja (113x),
- izvedba različnih dni dejavnosti za prvo triado ali za celotno šolo (npr. naravoslovni dan za prvo triado na temo zdravega prehranjevanja, obisk bližnje kmetije, sadovnjaka, živilskih industrij, obisk različnih društev, strokovnjakov, poslušanje radijskih oddaj,... ipd.) (93x),
- petje pesmi »Čebelar« kot uvod v projekt (63x),
- medpredmetno povezovanje z vsebinami TSZ (naravoslovje, šport, biologija, spoznavanje okolja, ipd.) (52x),
- teden aktivnosti (npr. teden slovenskih jedi, opis projekta TSZ preko šolskega radia) (16x).

3.2.3 Medpredmetno povezovanje vsebin projekta TSZ

Vprašanje o medpredmetnem povezovanju vsebin na temo projekta TSZ je bilo zastavljeno osnovnim šolam. Več kot polovici (51 %) osnovnim šolam je uspelo vsebine povsem vključiti v medpredmetno povezovanje, delno pa slabi polovici (44 %) osnovnim šolam. Manjšemu deležu osnovnih šol (3 %) medpredmetno sodelovanje znotraj projekta TSZ ni uspelo.

Pod drugo pa so bile navedene še: izvedba medpredmetnega povezovanja na naravoslovni dan (3x), na drugi šolski dan v letu (1x), v okviru razredne ure (1x) oziroma so aktivnosti potekale preko celotnega tedna (1x) (Slika 6).

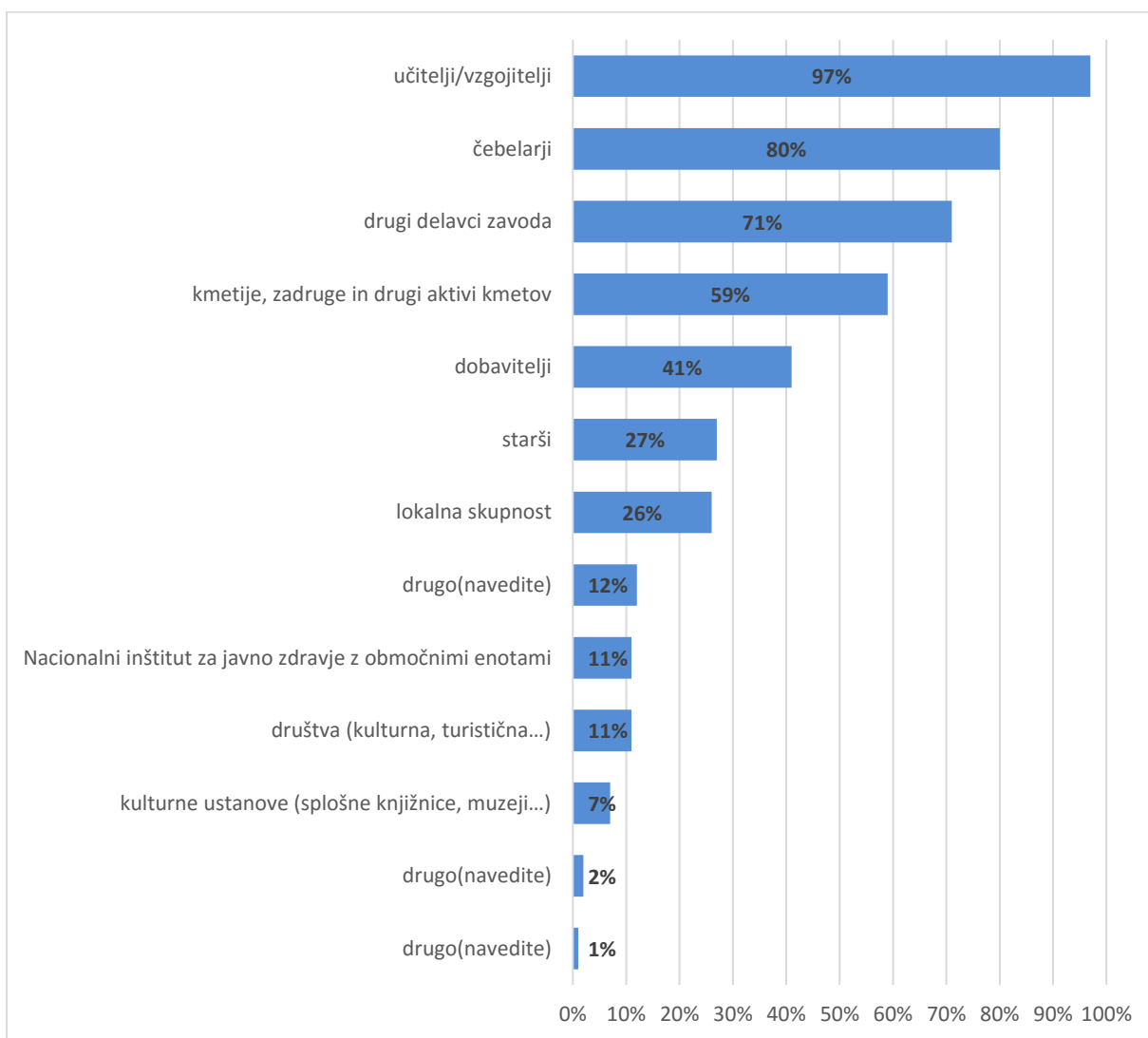
Slika 6: Ocena uspešne izvedbe medpredmetnega povezovanja vsebin projekta TSZ v osnovnih šolah (n=260)

3.3 Sodelovanje z deležniki in dobavitelji v okviru projekta

Anketiranci so navedli, s katerimi deležniki so sodelovali pri izvedbi projekta TSZ ter opisali način sodelovanja. Največ VIZ-ov (97 %) je sodelovalo z učitelji in/ali vzgojitelji znotraj svojega kolektiva (izvedba dni dejavnosti, delavnic, vključevanje vsebin v izvedbo učnih ur), visok je bil tudi delež VIZ-ov (80 %), ki so sodelovali s čebelarji (obisk, predstavitev čebelarke dejavnosti) ter VIZ-ov (71 %), ki so sodelovali z ostalimi zaposlenimi znotraj svojega kolektiva (tehnična, kulinarčna izvedba). V več kot polovici primerov (59 %) so VIZ-i sodelovali s kmeti ter v 41 % z dobavitelji (dostava živil). V najmanjši meri so zavodi (26 %) sodelovali z lokalno skupnostjo, približno desetina pa je takih, ki so sodelovali z

različnimi društvi, približno toliko je takih, ki so sodelovali s kulturnimi ustanovami in približno toliko je tudi takih, ki so sodelovali z NIJZ.

Pod drugo so navedli sodelovanje z zunanjimi predavatelji (univerzitetni profesorji, dijaki Biotehniškega izobraževalnega centra, kmetijsko šolo, predstavnikom Pekarne Ptuj, znanimi televizijskimi osebami, strokovnjaki s področja živil,...) (12x), lokalno skupnostjo (obisk župana oz. ostalih predstavnikov občine)(5%), zdravstvenim domom (7x), kmetijskim zavodom (2x); posamezno pa še: sodelovanje z lokalnimi mediji, medgeneracijsko sodelovanje z družinskimi člani, šolskimi kuharji ter Rdečim križem Slovenije (Slika 7).

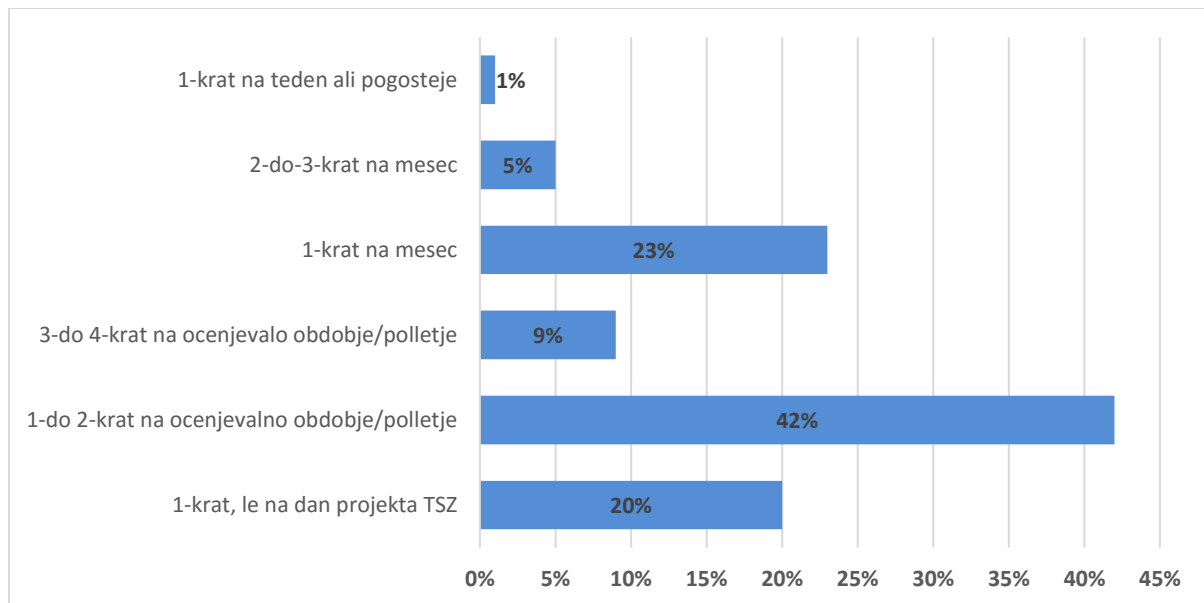
Slika 7: Sodelovanje VIZ-ov z deležniki in dobavitelji v okviru izvedbe TSZ (možnih je več odgovorov)(n=311)

3.4 Učinkovitost in uspešnost projekta

3.4.1 Izvedba vsebin projekta TSZ med šolskim letom

Eden izmed bistvenih namenov projekta TSZ je spodbujanje obravnave njegovih vsebin v VIZ-ih tekom celega (šolskega) leta, zato so nam VIZ-i posredovali podatek, kako pogosto imajo v načrtu obravnavo vsebin projekta TSZ med letom.

Največ VIZ-ov (42 %) se bo vsebinam projekta posvetilo enkrat do dvakrat v ocenjevalnem obdobju oz. polletju, petina (20 %) jih bo vsebine projekta izvedla le na dan izvedbe projekta TSZ, 23 % zavodov bo vsebine obravnavalo enkrat mesečno, slaba petina (15 %) pa več kot enkrat mesečno (Slika 8).

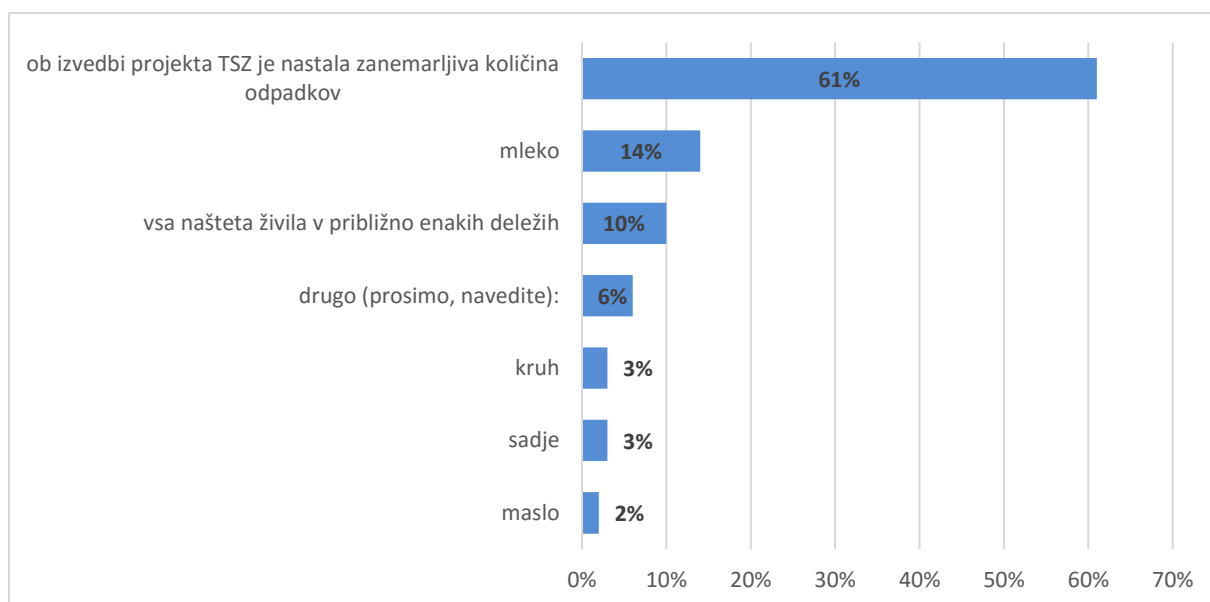
Slika 8: Pogostost izvedbe vsebin TSZ v VIZ-ih tudi po izvedbi projekta (n=306)

3.4.2 Vidik odpadne hrane ob izvedbi projekta

VIZ-i se že nekaj časa trudijo zmanjšati deleže odpadne hrane, zato smo preverili, katero živilo se je ob izvedbi projekta TSZ najpogosteje pojavljalo kot *odpadna hrana*³ in zato zastavili vprašanje: Katero živilo je predstavljalo največji delež odpadne hrane ob izvedbi projekta TSZ?

Največ VIZ-ov (61 %) je poročalo, da je ob projektu TSZ nastala zanemarljiva količina odpadne hrane. Več kot desetina (14 %) jih je poročala, da jim največji delež odpadne hrane predstavlja mleko, 10 % deleža odpadne hrane so predstavljala vsa živila v enakih deležih (ki so definirana v Odredbi TSZ). v 3 % sadje in v 3 % kruh, 2% odpadne hrane pa je predstavljalo maslo. Pod drugo (6 %) so VIZ-i navedli, da odpadne hrane ni bilo (11x), saj so jim ponudili manjše porcije. V primeru viška hrane pa so otroci hrano pojedli tekom dopoldneva (3x) (Slika 9).

³ OPOMBA: Med odpadno hrano štejemo vsa surova ali obdelana živila in ostanke teh živil, ki se izgubijo pred, med ali po pripravi hrane in pri uživanju hrane, vključno s hrano, ki se odvrže med proizvodnjo, distribucijo, prodajo in izvajanjem storitev, povezanih s hrano, in v gospodinjstvih. Vir: http://www.mop.gov.si/si/delovna_podrocja/odpadki/odpadna_hrana

Slika 9: Pogostost pojavljanja različne odpadne hrane v VIZ-ih, vezane na izvedbo projekta TSZ (n=308)

VIZ-i so na odprto vprašanje, kako bi v bodoče zmanjšali količino morebitne odpadne hrane, ki nastane med izvajanjem projekta TSZ, podali določene predloge. Prejeli smo 117 sugestij, ki smo jih smiselno uvrstili v kategorije. Odgovori so zbrani glede na pogostost pojavljanja:

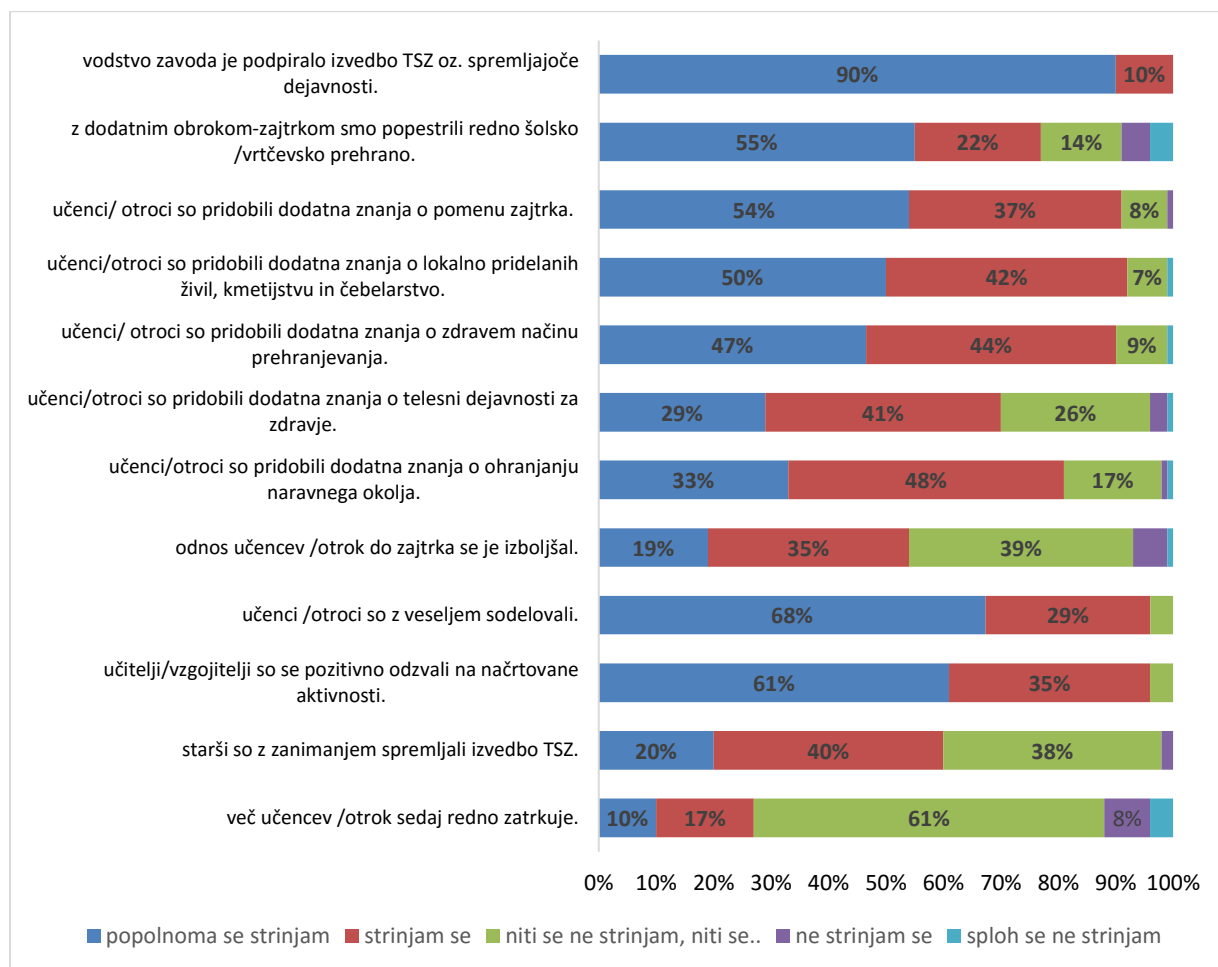
- odpadki hrane so znotraj projekta TSZ že sedaj v zanemarljivi količini oz. jih ni (83x),
- manjša količina naročenih živil (predvsem mleka) (38x),
- ponujanje sadja, ostalih živil preko celega dne ali ponovna uporaba (27x),
- samopostrežen način ponudbe živil oz. zajtrka (19x),
- prisotnost učitelja/vzgojitelja z namenom spodbujanja, usmerjanja, degustacije (18x),
- spremljevalne aktivnosti, promocija, motivacija (13x),
- narezano sadje/kruh (manjši kosi živil) (10x),
- ukinitve ali manjše porcije dopoldanske malice (kosila) na dan izvedbe projekta (10x),
- širši nabor jedi pri projektu TSZ (mlečna kaša s suhim sadjem, jabolčni sok, ječmenova kava,...) (10x),
- spodbujanje staršev otrok za uživanje zdrave hrane (otroci niso navajeni okusa ekoloških, nepredelanih živil, npr. domače kravje mleko) in rednemu uživanju zajtrka (9x),
- ne najdemo rešitve, težavo zaznavamo že več let (9x),
- uporaba živil pri pouku gospodinjstva (1x).

3.4.3 Doprinos projekta na nivoju vključenih otrok/učencev, učiteljev/vzgojiteljev, staršev in vodstva

Zavodi so z lestvico (se popolnoma strinjam-se strinjam- niti se ne strinjam niti se strinjam-ne strinjam se-sploh se ne strinjam) ocenili izvedbo projekta TSZ v svoji sredini. Vprašanje je bilo sestavljeno iz trditev, ki so bile ocenjene s podanimi ocenami.

Največ VIZ-ov (90 %) se je v celoti strinjalo z ugotovitvijo, da je njihovo vodstvo podpiralo izvedbo projekta TSZ in njene spremljajoče aktivnosti, prav tako se je 68 % VIZ-ov v celoti strinjalo, da so otroci v projektu TSZ z veseljem sodelovali in 61 % s tem, da so se učitelji/vzgojitelji pozitivno odzvali na izvedbo projekta.

Na splošno samoocena VIZ-ov kaže na pozitiven odnos do izvedbe projekta TSZ, kljub temu pa se 9 % VIZ ni strinjalo z navedbo, da so z dodatnim obrokom (zajtrkom) popestrili šolsko prehrano (domnevno tisti VIZ-i, ki že sicer organizirajo zajtrk kot del dnevne prehrane). Najmanj VIZ-ov (10%) se je v celoti strinjalo z navedbo, da več otrok zaradi izvedbe projekta TSZ sedaj bolj redno zajtrkuje (Slika 10).

Slika 10: Doprinos izvedbe projekta na nivoju vključenih otrok/učencev, učiteljev/vzgojiteljev, staršev in vodstva (možnih je več odgovorov) (n=307)

3.4.4 Uporabna vrednost plakata ob izvedbi projekta

V podporo izvedbi projekta TSZ in Dneva slovenske hrane je bil natisnjen tematski plakat »Dan slovenske hrane, 15. november 2019, Hvala za naš super zajtrk!«, ki ga pripravi MKGP (Slika 11). VIZ-i so z odgovorom ocenili uporabno vrednost in pomen pripravljenega plakata. Malo manj kot polovica (42 %) VIZ-ov meni, da je plakat zelo uporaben. Slaba polovica VIZ-ov v letošnjem letu (40 %) ni prejelo plakata, kar skupaj predstavlja 120 VIZ-ov (to je bilo 67 osnovnih šol, 21 vrtcev, 29 osnovnih šol z vrtcem, 1 VIZ s prilagojenim programom za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami). Slaba desetina (8 %) VIZ-ov meni, da tiskanje plakata za izvedbo projekta TSZ nima bistvene vrednosti.

Pod drugo so VIZ-i (10 %) podali še nekaj različnih predlogov oz. mnenj glede plakata, kot so:

- plakat je uporaben, zanimiv, informira o dogodku (6x),
- vsako leto naj se pripravi nov izgled in oblika plakata (brez ponavljanja motiva iz leta poprej) (1x),
- plakat naj zamenja zloženka s predstavitvijo projekta TSZ (1x),
- ob plakatu, ki ga izda MKGP, VIZ tudi sam pripravi lasten plakat z obširnejšimi informacijami; oboje naj bo na oglasni deski znotraj VIZ-a (1x),
- VIZ bo v svojih prostorih plakat imel izobešen še mesec dni po izvedbi projekta TSZ (1x),
- plakat ni nujno potreben, saj se ga lahko izdelata na šoli (primer Šolska shema), stroške tiskanja pa uporabi za povračilo stroškov izvedbe (1x).

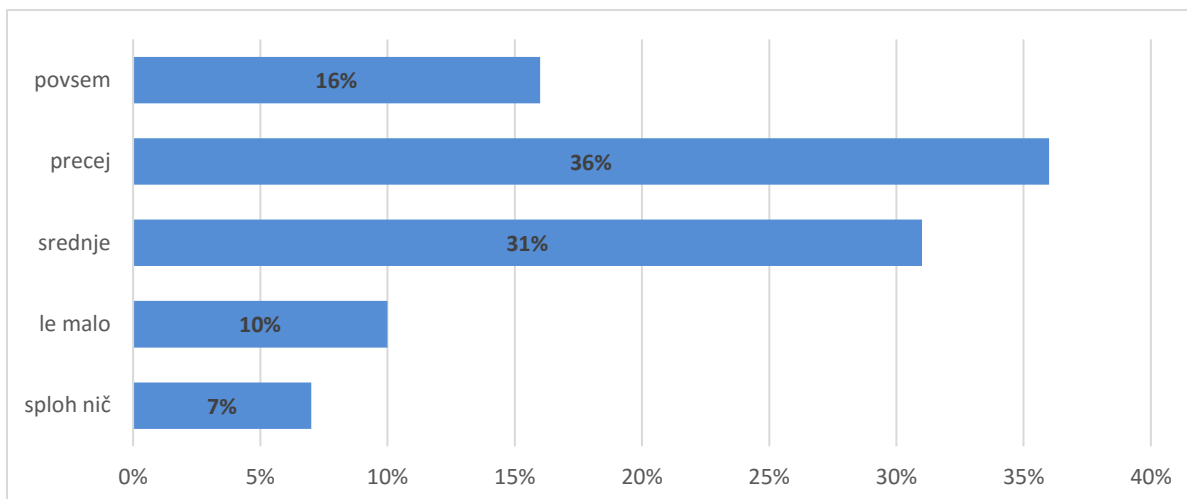

Slika 11: Tematski plakat v podporo izvedbi projekta TSZ 2019

3.4.5 Pomoč projekta TSZ pri vključevanju lokalnih živil

Zavodi so s ocenjevalno lestvico (1-povsem, 2-precej, 3-srednje, 4-malo, 5-splošno nič) ocenili, v kolikšni meri jim je projekt TSZ v pomoč pri lažjem, kakovostnejšem naročanju lokalno pridelanih/predelanih živil in vključevanju le-teh v sistem naročanja. Največ, približno polovica (52 %) jih je mnenja, da je vpliv izvedenega projekta TSZ z vidika lažjega vključevanja lokalnih živil precejšen, medtem ko je približno tretjina (31 %) VIZ-ov menila, da ima izvedba projekta lahko le srednje velik vpliv.

Za manjšo oz. nikakršno povezavo med izvedbo projekta TSZ in lažjim načinom vključevanja lokalnih živil v naročanje pa se je opredelilo 17 % zavodov (Slika 12).

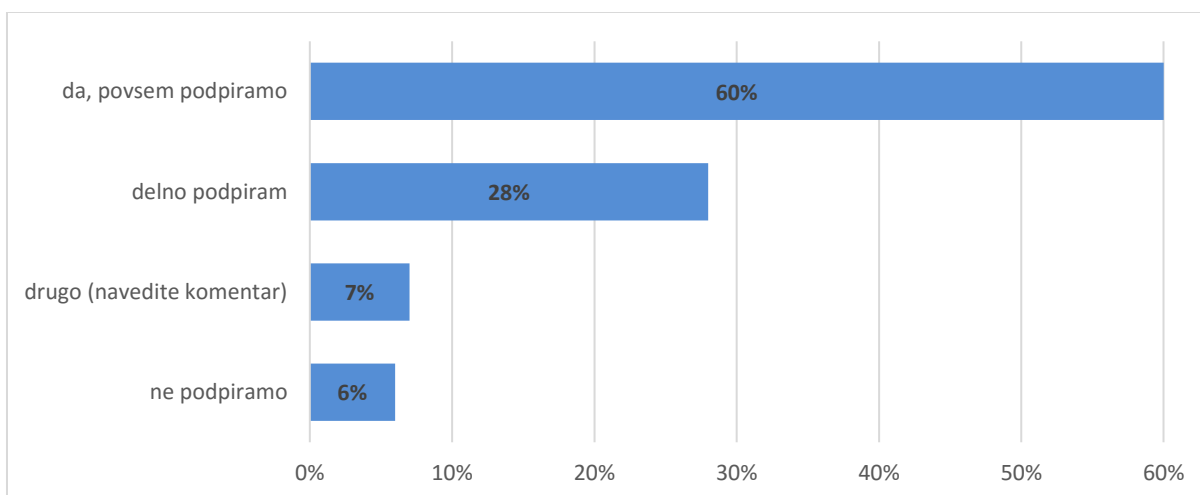

Slika 12: Ocena vpliva projekta TSZ glede kakovostnejšega in lažjega naročanja lokalnih živil v VIZ-ih (n=304)

3.5 Možnosti razširitve nabora živil

V letošnjem letu smo na pobudo medresorske delovne skupine za izvedbo projekta TSZ v anketni vprašalnik dodali vprašanje glede razširitve nabora živil.

Zavode smo vprašali, ali bi podprli zamisel za razširitev nabora živil za izvedbo TSZ na način, da bi zavodi lahko sami izbirali med njimi. Več kot polovica (60 %) VIZ-ov povsem podpira zamisel o razširitvi nabora živil (to predstavlja 108 osnovnih šol, 27 vrtcev in 41 osnovnih šol z vrtcem). Slaba tretjina (28 %) delno podpira zamisel. Razširitev nabora živil za izvedbo TSZ-ja ne podpira 6 % VIZ-ov (Sliki 13).

Slika 13: Podpora VIZ-ov glede zamisli o razširitvi nabora živil za izvedbo TSZ na način, da bi zavodi lahko sami izbirali med njimi (n=303)

Pod drugo so VIZ-i (7%) podali še nekaj različnih predlogov oz. mnenj glede omenjene zamisli, kot so:

- dosedanji nabor živil jim ustreza (10x),
- podpirajo razširitev ponudbe, v kolikor bodo to ekološka ter lokalna živila (4x),

- glede tega jim je vseeno (2x),
- v TSZ že vključujejo druge tradicionalna slovenske jedi (2x),
- poleg TSZ-ja ponujajo tudi tradicionalno slovensko kosilo (1x),
- razširitev ponudbe podpirajo, v primeru zagotovitve finančnih sredstev (1x).

3.6 Priporočila in pobude zavodov glede izvedbe projekta TSZ v prihodnje

Kot zaključek evalvacije projekta TSZ smo s strani VIZ-ov želeli pridobiti pripombe, mnenja, izboljšave in pobude glede izvedbe v bodoče; ugotoviti, kje so z izvedbo projekta TSZ imeli težave, ter zbrati njihove ideje za razvoj projekta TSZ v bodoče.

Odgovorilo je 92 zavodov in navedlo precej predlogov in pobud, ki smo jih združili glede na vsebinsko sorodnost in jih razvrstili glede na pogostost pojavljanja odgovorov:

1. Pohvale (83x)

- Projekt je utečen, učenci se ga veselijo,
- Ni bilo težav z izvedbo projekta, projekt je primerno zastavljen.

2. Organizacija (58x):

- TSZ naj se organizira večkrat letno oz. pogosteje (npr. teden slovenskih jedi),
- Ker se TSZ odvija na vseh šolah istočasno, veliko lokalnih dobaviteljev ne more priti v šole, da bi predstavili svojo panogo,
- Težave s prilagoditvijo oz. organizacijo drugih dnevnih obrokov, saj so otroci po TSZ-ju siti,
- Zaradi TSZ v tem dnevu nastane več odpadne hrane,
- Hitrejše in bolj vestno objavljanje o TSZ-ju na spletnih straneh (načrtovanje letnega plana),
- Plakati niso bili pravočasno dostavljeni s strani organizatorja.

3. Finančna sredstva (30x):

- Na enega otroka je dodeljen premajhen znesek,
- Ekološko pridelana živila so veliko dražja,
- Odsotnost finančne stimulacije za sodelavce, ki zajtrk organizirajo.

4. Ponudba jedi (16x):

- Tradicionalne slovenke jedi bi morali ponuditi tudi pri ostalih obrokih,
- Premajhna raznolikost jedi (predlagajo: ajdovi žganci, polenta, močnik,...),
- Pri izbiri jedi bi lahko upoštevali tudi regijske posebnosti,
- Ni poskrbljeno za otroke z dietami.

5. Zaposleni (16x):

- Zaposleni, ki organizirajo TSZ so preobremenjeni, saj je veliko dela z organizacijo, dokumentacijo, oddajanjem vlog za povračilo sredstev,
- Zahtevni in preobsežni administrativni postopki,
- Zaposleni morajo priti v službo veliko prej, saj otroci zajtrkujejo pred poukom.

6. Dobava živil (11x):

- TSZ je organiziran v vseh šolah in vrtcih na isti dan, zato lokalni predelovalci težko zagotovijo zadostno količino živil.

7. Drugo (...):

- Želijo si video vsebine in zloženke na vsebino TSZ-ja,
- Želijo si TSZ gradivo v drugih jezikih (italijanščina, hrvaščina, madžarščina,...),
- Predlagajo izvedbo natečajev na temo TSZ.

4. ZAKLJUČEK

Prehranske navade, ki se oblikujejo v najzgodnejši dobi, vplivajo na izbiro živil in način prehranjevanja in na zdravje tudi v kasnejšem življenjskem obdobju.

Glavni namen projekta TSZ je, poleg oblikovanja zdrave navade uživanja zajtrka, okrepiti zavedanja o pomenu in razlogih za lokalno samooskrbo, domačo pridelavo in predelavo ter spodbujanje naročanja hrane, pridelane v lokalnem okolju. Javnosti predstavlja pomen kmetijstva in čebelarstva ter živilsko-predelovalne industrije ter spodbuja k pravilni in zdravi prehrani v okviru zdravega življenjskega sloga. Posebno pozornost namenja tudi pomenu telesne dejavnosti in ohranjanju čistega okolja ter kulturni dediščini, s čimer se približuje tudi strateškemu ciljem s tem povezanih nacionalnih politik.

Zajtrk predstavlja prvi obrok v dnevu, zato je zelo pomembno, da izberemo kakovostne in hranilno bogate sestavine. Raziskave so namreč pokazale, da uravnotežen zajtrk daje energijo za učinkovito delo ter vpliva na boljšo zbranost, lažje učenje, na boljšo prehranjenost in urejenost dnevne prehrane, kar je v času intenzivne rasti in razvoja otrok še toliko bolj pomembno.

Iz ponudbe in načina naročanja živil je razvidno, da se zavodi pri izvedbi projekta trudijo, da ponujajo čim bolj kakovostna, hranilno bogata živila iz lokalnega okolja, kar nakazuje na doseženo uspešnost projekta. Ob tem se trudijo vzpostaviti neposredne dobave od lokalnih dobaviteljev (kmetov, živilskih podjetij ali zadrug) saj podatki kažejo, da se vsako leto povečuje delež neposrednih naročil z izjemo jabolk, kjer je dobava odvisna predvsem od letine oziroma pozebe, kar se je tudi zgodilo v letu 2017.

Velika večina zavodov tudi uveljavlja zahtevke za povrnitev stroškov za dobavo živil za zajtrk, kar kaže na dobro črpanje ponujenih sredstev projekta. Kljub temu pa se povečuje število zavodov, ki zahtevkov ne vložijo iz različnih razlogov (donacija živil, prezahtevnost administrativnih postopkov ipd.), vendar pa projektne aktivnosti vseeno izvedejo, kar pomeni, da zajtrk vsako leto poveže večino vrtčevskih in šolskih otrok.

Projekt deluje tudi kot dober povezovalni mehanizem med vzgojno-izobraževalnimi zavodi in lokalnimi pridelovalci/predelovalci, saj je projekt s svojimi aktivnostmi spodbudil vrtnice in šole, da poskušajo vključiti še več lokalno pridelanih/predelanih živil v prehrano svojih varovancev. To je nenazadnje dober rezultat, saj projekt sloni na promotivnih aktivnostih in ne premešča zakonodajnih in drugih morebitnih strukturnih ovir.

Spremljevalne vzgojno-izobraževalne dejavnosti projekta so njegova največja dodana vrednost. Zavodi se trudijo, da izvedbo projekta obogatijo z različnimi aktivnostmi (dnevi dejavnosti, predavanja, delavnice, ipd.), ki jih načrtujejo že precej pred samo izvedbo projekta. Glede na rezultate predvidevamo, da so spremljevalne aktivnosti, ki potekajo na dan zajtrka, vsako šolsko leto boljše načrtovane, saj narašča delež zavodov, ki uspejo načrtovane dejavnosti tudi izvesti v celoti.

V največjem deležu zavodi med načrtovane cilje uvrščajo vsebine povezane z zdravjem in zdravo prehrano ter s kmetijstvom in pomenom lokalne pridelave. Sledijo vsebine, ki so povezane s poznavanjem kulture prehranjevanja in krepitevijo odnosa do okolja in narave, kar je v skladu z zastavljenimi cilji in namenom projekta. Kljub temu se v zadnjih letih pojavljajo dodatni oziroma novi cilji, ki so bolj praktično in konkretno naravnani in nakazujejo morebitno smer razvoja projekta v prihodnje.

Uspešnost projekta se kaže tudi v tem, da večina osnovnih šol uspe projektne vsebine povsem ali vsaj delno vključiti v medpredmetno povezovanje, ta delež pa se v primerjavi s preteklimi leti še povečuje. Precej zavodov se je tudi letos odločilo, da bodo te vsebine v veliki meri izvajali tudi večkrat letno, vendar pa pogostost izvajanja teh vsebin med šolskim letom v zadnjih letih upada. Ne glede na to pa projekt pomembno prispeva k večji pestrosti učnih metod in pristopov ter načrtovanih spremljevalnih aktivnostih.

Tematsko obarvan plakat, ki ga v podporo izvedbi projekta in Dneva slovenske hrane pripravi MKGP, je pretežno dobro sprejet med zavodi. Ker nekateri zavodi plakatov ne dobijo oziroma jih dobijo prepozno, bi bilo smiselno razmisliti o drugačnem načinu distribucije le-teh.

Uspešnost projekta se kaže tudi v zanemarljivih odpadkih hrane, kljub temu, pa v okviru izvedbe zajtrka ostajajo rezerve za izboljšave. Zato je smiselno začeti širiti dobre prakse, ki jih ob tem zavodi navajajo (npr. manjše porcije, dostopnost preko celega dneva). Otroci večinoma dobro sprejemajo živila tradicionalnega zajtrka, vendar pa je smiselno ob tem otroke navajati tudi na uživanje drugih zdravju koristnih živil iz lokalnega okolja, s posebno pozornostjo v skupinah manj dozetnih otrok.

Projekt se je izkazal za učinkovitega tudi z vidika vključitve vseh pomembnih oseb, saj je v projektih aktivnostih na dan izvedbe aktivno v povprečju sodelovala večina otrok (97 %) in večina zaposlenih (96 %) na posameznem zavodu, kar je za otroke oziroma učence tudi pomembni, saj se po njih tudi zgledujejo.

Projekt je učinkovit tudi na nivoju šol in vrtcev, saj so ti poročali o vključevanju številnih deležnikov v projekt. Ne samo da so uspeli povezati kolektive na nivoju zavodov, ampak so s projektom uspeli vzpostaviti sodelovanje s čebelarji, s kmetijami, zadrugami ter drugimi dobavitelji živil. Nekateri zavodi so se povezali tudi z domovi za starejše občane s ciljem krepitev medgeneracijskega sodelovanja. Poročali so tudi o povezavah med vrtcem in Centrom za usposabljanje, delo in varstvo (CUDV). Kljub vsemu pa ostaja še nekaj priložnosti za izboljšano sodelovanje tudi z drugimi potencialnimi deležniki, zlasti s straši otrok, kmetijskimi svetovalci, društvi, kulturnimi in socialnimi ustanovami ter lokalno skupnostjo.

Glede na rezultate na nivoju otrok in mladostnikov lahko sklepamo, da izvajanje projekta vpliva na izboljšanje obstoječega stanja, saj se je po mnenju zavodov s projektom povečalo zavedanje otrok o pomenu lokalne in zdrave prehrane. Ob tem so otroci in mladostniki pridobili tudi dodatna praktična znanja o zdravem načinu prehranjevanja, o pomenu lokalno pridelane hrane, čebelarstvu in kmetijstvu nasploh.

V določenem delu lahko pripisujemo projektu tudi neposredne učinke na zdravje, saj se v zadnjih letih zvišuje delež otrok in mladostnikov, ki vsak dan med tednom zajtrkujejo ter redno uživajo sadje in zelenjavo, zmanjšuje pa se delež teh, ki redno uživajo sladke pijače (HBSC, 2018).

Projekt Tradicionalni slovenski zajtrk je bil s pomočjo medresornega in partnerskega sodelovanja, v letu 2019 uspešno izveden že deveto leto zapored, kar kaže tudi na to, da je projekt dober povezovalni mehanizem različnih inštitucij in resorjev na nacionalni ravni in kot učinkovito »orodje« za vzpostavljanje kratkih verig v dobavi hrane med lokalnimi pridelovalci/predelovalci ter vzgojno-izobraževalnimi zavodi.

Ob tem ne smemo pozabiti, da gre največja zasluga za uspešnost izvedbe vzgojno-izobraževalnim zavodom, ki so s številčno udeležbo podprli projekt in mu ponovno dali pomembno dodano vrednost.

5. VIRI

1. Mušič S, Gregorič M. Tradicionalni slovenski zajtrk: izvajanje nacionalnega projekta 2017. Pridobljeno februarja 2020 s spletne strani: <https://www.nijz.si/sl/publikacije/tradicionalni-slovenski-zajtrk-izvajanje-nacionalnega-projekta-2017>
2. S tradicionalnim slovenskim zajtrkom do bolj zdravih prehranskih navad. Pridobljeno januarja 2020 s spletne strani: <https://www.nijz.si/sl/s-tradicionalnim-slovenskim-zajtrkom-do-bolj-zdravih-prehranskih-navad>
3. Zupančič Tisovec B, Kordiš T, Gregorič M, Mušič S, Vrdelja M. Tradicionalni slovenski zajtrk: izvajanje nacionalnega projekta 2015. Pridobljeno decembra 2017 s spletne strani: <http://tradicionalni-zajtrk.si/media/uploads/public/document/133-porocilo-o-vrednotenju-tsz-obl-sl.pdf>
4. Gregorič M., Kordiš T, Zupančič Tisovec B. Tradicionalni slovenski zajtrk: Poročilo o nacionalnem projektu 2014. Pridobljeno maja 2018 s spletne strani: http://tradicionalni-zajtrk.si/media/uploads/public/document/122-porocilo_tsz_2014_sl.pdf,2015
5. Gregorič M, Fajdiga Turk V, Gabrijelčič Blenkuš M. Tradicionalni slovenski zajtrk: Poročilo o nacionalnem projektu 2012. Pridobljeno maja 2018 s spletne strani: <http://www.nijz.si/sl/publikacije/tradicionalni-slovenski-zajtrk-porocilo-o-nacionalnem-projektu-2012>
6. Gregorič M. Zajtrkovanje. V: Jeriček Klanšček H., Roškar S., Koprivnikar H., Pucelj V., Bajt M., Zupanič T. (ur.). Neenakosti v zdravju in z zdravjem povezanih vedenjih slovenskih mladostnikov Ljubljana, Inštitut za varovanje zdravja: 2011, 157 - 165.
7. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC). Pridobljeno maja 2018 s spletne strani: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/child-and-adolescent-health/child-and-adolescenthealth2/youth-friendly-services/health-behaviour-in-school-aged-children-hbhc2.-who-collaborative-crossnational-study-of-children-aged-1115,2014>.
8. Kvas Majer T. Projekt Tradicionalni slovenski zajtrk. Strokovno srečanje ravnateljic in ravnateljev vrtcev/osnovnega šolstva. Portorož, 18. 10. in 8. 11. 2016. Pridobljeno januarja 2018 s spletne strani: <http://tradicionalni-zajtrk.si/media/uploads/public/document/149-ravnatelj-tsz-2016-sl.pdf>
9. Jeriček H. in sod. Z zdravjem povezana vedenja v šolskem obdobju med mladostniki v Sloveniji: izsledki mednarodne raziskave HBSC, 2014. Ljubljana. Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2015.
10. Kostanjevec S., Koch V. Prehransko znanje otrok in njihov odnos do zdravega načina prehranjevanja. V: Zbornik predavanj. Posvetovanje Varna in zdrava prehrana na mizi potrošnika, Ljubljana, 7. december. Ljubljana. Visoka šola za zdravstvo, 2007.
11. Resolucija o nacionalnem programu o prehrani in telesni dejavnosti za zdravje 2015 – 2025, Pridobljeno maja 2018 s spletne strani: http://www.mz.gov.si/si/delovna_podrocja_in_prioritete/javno_zdravje/resolucija/.
12. Slovenski tradicionalni zajtrk. Pridobljeno aprila 2018 s spletne strani: http://solskilonec.si/?page_id=955. Učne vsebine.
13. Priporočila za izvedbo učnih aktivnosti ob projektu Tradicionalni slovenski zajtrk. Pridobljeno aprila 2018 s spletne strani: http://tradicionalnizajtrk.si/obvestila_in_navodila/gradiva_in_povezave/ucne_vsebine/.

14. WHO's Global Action Plan for the Prevention and Control of Noncommunicable Diseases 2013–2020. Pridobljeno aprila 2016 s spletne strani:
http://www.who.int/nmh/events/ncd_action_plan/en/.